
CONCLUSIONS

Al llarg d'aquest treball esperem que hagi quedat clar que la CAS és simultàniament una realitat de gestió i de revelació d'informació eminentment polièdrica.

I aquesta multiplicitat de perspectives també se'ns fa present a l'hora de redactar-ne les conclusions. Més que de conclusions creiem que hauríem de parlar de reptes i possibles línies futures d'evolució. I amb aquest afany, i resseguint els punts tractats, afrontem l'ineludible repte d'esbossar aquells punts que creiem dignes de figurar en aquestes línies conclusives.

En aquest cas l'ordre d'aparició no vol dir en absolut cap preeminència pel que fa a la seva importància, sinó que ens hem decantat per presentar els punts conclusius seguint l'ordre d'aparició en aquest treball.

LA CAS: UNA PRÀCTICA DE RENDICIÓ DE COMPTES (*ACCOUNTABILITY*) O UNA EINA MÉS DE CONTROL MANAGERIAL

Creiem que estem davant d'un fals dilema. Si la CAS es troba en un moment de debat creiem que és precisament perquè ja s'ha produït una evident captura managerial.

Des del nostre punt de vista les entitats, tal com s'esdevé amb les persones, no són per naturalesa ni transparents ni favorables a la rendició de comptes. I això ho pensem no per cap malvolença ni animadversió, sinó per una raó tan simple com la llei del mínim esforç. Si no és en funció d'uns principis i valors decididament sostinguts, m'atreviria a afirmar que de forma natural ningú —ni persona ni institució— no tendeix cap a la transparència dels seus actes.

Quan vam iniciar aquest treball d'investigació intuïem que els processos de CAS suposaven alguna mena d'interrelació entre els camps de la comptabilitat i del *management*. D'aquí ve que dediquéssim un apartat a presentar una visió sintètica de l'evolució dels dos àmbits i establir-ne una comparativa que ens ajudés a situar-nos al començament del camí.

En arribar al final de la redacció d'aquest treball constatem que aquesta interrelació és consubstancial i segurament més estreta del que sospitàvem de partida.

Des del món acadèmic —amb contribucions d'autors com ara Rob Gray i David Owen⁽¹²⁷⁾— es qüestiona el perill que aquesta interrelació pugui comportar respecte a una captura managerial del fenomen de la CAS.

¹²⁷ Referent a aquesta temàtica es poden consultar els articles següents:

GRAY, Rob. "Current developments and trends in social and environmental auditing, reporting & attestation: A Personal Perspective". (2000) A: *Discussion Papers*. The Centre for Social and Environmental Accounting Research, pàg. 1-17.

La nostra conclusió és que més que de perill cal parlar de realitat evident. La CAS esdevindrà un instrument més en mans dels principis de l'entitat informant, sobretot si tenim present que ens referim a un camp on no abunden precisament les normatives de tipus obligatori, si n'exceptuem les referents a l'àmbit mediambiental i a algun altre àmbit concret d'obligada revelació segons la legislació de cada estat. El que correspon al món acadèmic és precisament fer evidents quins poden ser els principis subjacents i les metodologies aplicades al procés de la CAS.

La necessària rendició de comptes (*accountability*) que els anteriors autors plantegen com a ideal de la CAS, creiem sincerament que serà una fita d'actuació que si s'aplica ho serà amb un propòsit de captura managerial, ja que les entitats difícilment ho aplicaran d'una forma desinteressada, sinó quan es cregui que aquest afany de transparència informativa pugui aportar alguna mena de benefici als interessos de l'entitat.

El possible alliberament d'aquesta captura creiem que podria venir a partir d'una normalització de compliment obligatori, tot i que sincerament aquesta perspectiva hauria de comportar uns canvis culturals i polítics que a hores d'ara se'ns fa difícil de preveure, ja que les iniciatives normalitzadores que fins ara s'han donat han estat més limitades del que aquí hem entès com a genuïna comptabilitat i auditoria social. I a més a més la normalització de la CAS comportaria en el moment actual de desenvolupament, si fos realment viable, una garantia homogeneïtzadora sens dubte, però sota el risc de posar un comú denominador molt baix en un camp que encara creiem que necessita d'una bona dosi d'iniciativa individual i d'experimentació.

En canvi, creiem molt més fructífera la línia de treball plantejada en el treball de David Owen anteriorment citat, el qual reorienta l'avaluació de la qualitat de la CAS vers els criteris de governament corporatiu (*corporate governance*) que hauria aplicat l'entitat informant. Es tractaria precisament que no s'acomplís aquella famosa dita castellana de *en casa del herrero cuchara de palo*, i assegurar que l'entitat informant compta amb unes pràctiques de govern coherents amb la política de revelació pública del procés de la CAS.

Un exemple en aquesta línia es troba en el treball que la Fundación Entorno, l'Institut de Estudios Superiores de la Empresa (IESE) i PricewaterhouseCoopers estan duent a terme a Espanya respecte a l'elaboració d'un codi de govern de l'empresa sostenible. La captura managerial ja és explícita de partida en un plantejament d'aquesta mena, però d'aquesta manera s'accentua la decidida implicació de les instàncies de govern de les corporacions en els processos de CAS, en lloc d'analitzar aquests fenòmens com una qüestió merament de major o menor predisposició vers la transparència informativa.

El terreny dels professionals de la comptabilitat i de l'auditoria creiem que ha d'estar precisament en l'avaluació de la metodologia aplicada en els processos de la CAS, i que molt difícilment podran avaluar les intencionalitats d'aquests processos, els quals sempre tindran un major o menor grau de captura managerial.

OWEN, David L.; SWIFT, Tracey A.; HUMPHREY, Christopher i BOWERMAN, Mary. (2000) "The new social audits: accountability, managerial capture or the agenda of social champions?". A: *The European Accounting Review*, vol. 9, núm. 1, pàg. 81-98.

Com a mostra del que comentem podem veure els arguments que la companyia British Telecommunications, plc (BT) utilitzava en el seu primer informe de comptabilitat social corresponent a l'any 1999. El president de la companyia Sir Iain Vallance, recentment dimitit, cofundador junt amb Anita Roddick de l'Institute of Social and Ethical AccountAbility (ISEA), s'expressava de la manera següent:

“We have an objective function which we are trying to optimise —the creation of maximum value for shareholders. But we have to operate within with a series of constraints. Some of these are set externally —such as employment laws, accounting standards and our regulatory framework. Some are negotiated with other parties —such as our relations with suppliers, or trade unions. Some are self-imposed —such as our quality of service targets, our corporate values and our approach to business ethics.

We believe we can best pursue our prime purpose as a business if we are explicit about what we are trying to achieve with each constituency and if we have a logical and ethical framework to support both the 'what' and the 'how' of our activities.

That is **good** management, not management by default.

We also believe that there is value to be created in maintaining a sound reputation as a company which behaves with integrity and which takes an holistic view of its role in society. The value of reputation is like brand value. It is a reservoir of goodwill which supports the prime purpose of the business.”
(¹²⁸)

En aquesta justificació creiem que queda clarament reflectida la imbricació d'una iniciativa concreta de comptabilitat social dins del *management* concret d'aquesta multinacional del sector de les telecomunicacions. D'altra banda creiem interessant la justificació dins d'una ortodòxia estricta des del punt de vista de la classe dirigent (*establishment*) sobre l'interès per a la reputació de les companyies d'iniciar processos d'aquesta mena.

EL PAPER DELS COMPTABLES EN EL DESENVOLUPAMENT DE LA CAS

La problemàtica sobre si la comptabilitat social és un camp idoni per als comptables, o si bé la comptabilitat social, a l'igual —per exemple— que l'adopció d'una filosofia de qualitat, és un terreny que vindrà marcat per la iniciativa dels dirigents de l'organització i, per tant, no cal esperar-hi cap paper d'especial rellevància per part dels comptables. Aquest és un aspecte que hem vist que preocupa sobretot a certs acadèmics de la comptabilitat social al Regne Unit. Des del meu punt de vista no és un punt dels més prioritaris.

El possible paper de la CAS creiem que es juga a un nivell que va més enllà de la formació que rebin els comptables, i que en funció del paper que la CAS tingui pot ser que en algun moment es plantegi quina és la mena de formació que en general s'ha de donar en aquesta àrea, i no només la que afecti els professionals de la comptabilitat.

¹²⁸ Informe social de British Telecom, any 1999, pròleg.

Un altre aspecte sobre el que si hi estem d'acord com a professors universitaris és que dins de la formació fa falta una major obertura temàtica respecte a qüestions mediambientals i de l'entorn estratègic de les organitzacions, i no un ensenyament excessivament adreçat a la capacitació de tècniques especialitzades que esbiaxen massa la visió que es té de les organitzacions, tot i que estem convençuts que tradicionalment des del mercat s'ha demanat precisament aquest tipus de formació més tècnica i especialitzada.

LA METODOLOGIA INVESTIGADORA DE LA CAS

En aquest moment de recapitulació tornem a fer un breu esment a les qüestions de les línies d'investigació que vam exposar a l'inici de la tesi. Ja hi vam manifestar la nostra clara inclinació vers la metodologia proposada pel professor Richard Mattessich.

Segons el meu parer el repte més important al qual hem de donar resposta els acadèmics és a la proposta de línies metodològiques viables per al desenvolupament dels processos de comptabilitat social.

Sobre aquest aspecte hem centrat el nostre treball expositiu de la norma AA1000, que sens dubte no és l'única possible, però sí que per a nosaltres és la que representa més decididament una aposta per una perspectiva àmplia de diàleg bidireccional amb els *stakeholders* de les entitats.

LA COMPTABILITAT I L'AUDITORIA SOCIAL COM UNA RESPOSTA AL FENOMEN DE LA GLOBALITZACIÓ ⁽¹²⁹⁾

Aquesta perspectiva es fa més evident en la línia del GRI (Global Reporting Initiative) que accentuaria el paper de la CAS dins d'un món globalitzat.

Curiosament és des del món de la gran empresa des d'on s'accentua més el perill que un món més globalitzat implica respecte a un actiu fràgil com és la reputació de les grans corporacions empresarials.⁽¹³⁰⁾ Creiem que aquest fet s'ha manifestat de forma clara en alguna de les normes que hem esmentat en aquest treball, concretament ens referim a la norma SA8000 sobre les condicions laborals en la cadena de proveïdors.

¹²⁹ Vegeu per aquesta línia argumental l'obra següent:

BECK, Ulrich *¿Qué es la globalización? Falacias del globalismo, respuestas a la globalización*. Barcelona: Paidós, 1998.

¹³⁰ En aquests dies que estem redactant aquestes ratlles —abril de 2001— s'està parlant força d'un boicot a França als productes del grup Danone per haver dut a terme un pla d'acomiadaments a les seves plantes productores de galetes i la cadena britànica de botigues Marks & Spencer ha anunciat el tancament de 38 establiments a l'Europa continental.

EL PAPER DE LES ONG COM A GRUP DE PRESSIÓ PER A LA PUBLICACIÓ D'INFORMES DE CAS

Aquesta darrera conclusió la volem deixar oberta amb vista a la realització de futures investigacions. Al llarg de la realització del treball hem constatat l'existència d'estudis sobre la interrelació que hi ha entre les ONG i el món empresarial. El que no hem trobat encara és l'estudi d'aquesta influència respecte al camp de la CAS. Com a organitzacions que exerceixen una pressió clara sobre el comportament de les corporacions, creiem sens dubte que es produeix aquesta interrelació, però el que encara no hem trobat és la manera de canalitzar-la dins dels processos de la CAS, com un dels *stakeholders* privilegiats, sens dubte, en el desenvolupament dels cicles de la comptabilitat i l'auditoria social.

BIBLIOGRAFIA

□ LLIBRES i DOCUMENTS

AMERICAN ACCOUNTING ASSOCIATION (AAA), COMITÈ SOBRE EFECTIVITAT DE MESURES NO-FINANCERES. "Report of the Committee on Nonfinancial Measures of Effectiveness". A: *The Accounting Review*, suplement al volum XLVI (1971), pàg. 164-211.

AAA, COMITÈ SOBRE MESURES D'EFECTIVITAT DELS PROGRAMES SOCIALS. "Report of the Committee on Measures of Effectiveness for Social Programs". A: *The Accounting Review*, suplement al volum XLVII (1972), pàg. 336-396.

AAA, COMITÈ SOBRE EFECTES MEDIAMBIENTALS DEL COMPORTAMENT DE LES ORGANITZACIONS. "Report of the Committee on Environmental Effects of Organizational Behavior". A: *The Accounting Reviews*, suplement al volum XLVIII (1973), pàg. 73-119.

AAA, COMITÈ SOBRE MESURES DE COSTOS SOCIALS. "Report of the Committee on Measurement of Social Costs". A: *The Accounting Review*, suplement al volum XLIX (1974), pàg. 98-113.

AAA, COMITÈ SOBRE COSTOS SOCIALS. "Report of the Committee on Social Costs". A: *The Accounting Reviews*, suplement al volum XLX (1975), pàg. 50-89.

AAA, COMITÈ SOBRE COMPTABILITAT PER A L'ACOMPLIMENT SOCIAL. "Report of the Committee on Accounting for Social Performance". A: *The Accounting Review*, suplement al volum LI (1976).

AMERICAN INSTITUTE OF CERTIFIED PUBLIC ACCOUNTANTS (AICPA). *The Measurement of Corporate Social Performance*. Nova York: Ed. AICPA, 1977.

ARDERIU GRAS, Enrique. *El balance social: integración de objetivos sociales en la empresa*. Discurso de ingreso del académico de número. Barcelona: Publicaciones de la Real Academia de Ciencias Económicas y Financieras, 1980.

ARRUÑADA, Benito. *Teoría contractual de la empresa*. Madrid: Marcial Pons, Ediciones Jurídicas y Sociales, S.A., 1998.

ASOCIACIÓN ESPAÑOLA DE CONTABILIDAD Y ADMINISTRACIÓN DE EMPRESAS (AECA). *Marco Conceptual para la Información Financiera*. Sèrie de principis comptables. Madrid: Ed. AECA, 1999.

BALLESTERO, Enrique. *Teoría y estructura de la nueva Contabilidad*. 4a edició. Madrid: Alianza Editorial, 1983.

BECK, Ulrich. *¿Qué es la globalización? Falacias del globalismo, respuestas a la globalización*. Barcelona: Ed. Paidós, 1998.

BECKHARD, R. *Desarrollo organizacional: estrategias y modelos*. Mèxic: Fondo Educativo Interamericano, 1973.

BELKAOUI, Ahmed Riahi. *Accounting Theory*. 3a edició. Londres: Academic Press, 1992.

BELKAOUI, Ahmed Riahi. *Accounting, a Multiparadigmatic Science*. Westport: Quorum Books, 1996.

BERESFORD, D. *Compilation of Social Measurement Disclosures in Fortune 500 Annual Reports - 1973*. Ernst & Ernst, 1973.

BERRIEN, F. Kenneth. *General and Social Systems*. New Brunswick: Edicions de la Universitat de Rutgers, 1968.

BONAZZI, Giuseppe. *Història del pensament organitzatiu*. Vic: Ed. EUMO, 1994.

BUCKLEY, Walter (ed.). *Moderns Systems Research for the Behavioral Scientist*. Chicago: Aldine Publishing Co., 1968.

BURRELL, Gibson i MORGAN, Gareth. *Sociological Paradigms and Organisational Analysis. Elements of the Sociology of Corporate Life*. Londres: Heinemann, 1979.

CANNON, Tom. *Corporate Responsibility*. Londres: Pitman Publishing, 1992.

CEA GARCÍA, J.L. *La búsqueda de la racionalidad económico-financiera. Imperativo prioritario para la investigación contable*. Madrid: Ed. ICAC, 1996.

CHEVALIER, Alain. *Le bilan social de l'entreprise*. 2a edició. París: Ed. Masson, 1979.

CLARK, J.M. *Studies in the Economics of Overhead Costs*. Chicago: Edicions de la Universitat de Chicago, 1923.

COMISSIÓ DE LES NACIONS UNIDES PER AL MEDI AMBIENT I EL DESENVOLUPAMENT (CNUMAD). *Our Common Future (The Brundtland Report)*. Oxford: Ed. CNUMAD, 1987.

CORTINA ORTS, Adela. *Ética de la empresa*. Madrid: Editorial Trotta. Madrid, 1994. (Col·lecció *Estructuras y procesos*).

CORTINA ORTS, Adela. *Ética aplicada y democracia radical*. Madrid: Editorial Tecnos, 1994.

CORTINA ORTS, Adela. *Ciudadanos del mundo: Hacia una teoría de la ciudadanía*. 2a edició. Madrid: Ed. Alianza, 1998.

CORTINA ORTS, Adela (directora). *Rentabilidad de la ética para la empresa*. Madrid: Ed. Fundación Argentaria – Visor Dis, 1997. (Col·lecció *Economía Española*)

COUNCIL ON ECONOMIC PRIORITIES ACCREDITATION AGENCY (CEPAA). *Social Accountability 8000*. Nova York: Ed. CEPAA, octubre de 1997.

CUADRADO EBRERO, Amparo i VALMAYOR LÓPEZ, Lina. *Teoría contable. Metodología de la investigación contable*. Madrid: McGraw-Hill, 1998.

DIVERSOS AUTORS. *Doctor Antonio Goxens Duch. La imagen fiel*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1997. (Col·lecció *Homenajes*, 13).

DRUCKER FOUNDATION FOR NONPROFIT MANAGEMENT. *La organización del futuro. (Hesselbein, Frances y otros coordinadores)*. Bilbao: Edicions Deusto, S.A., 1997.

DRUCKER, Peter F. *Peter Drucker on the Profession of Management*. Boston: Harvard Business Review Book, 1998.

- DRUCKER, Peter F. *La gestión en un tiempo de grandes cambios*. Barcelona: Edhasa, 1996.
- DRURY, C.; BRAUND, S.; OSBORNE, P. i TAYLES, M. A . *Survey of Management Accounting Practices in UK Manufacturing Companies*. ACCA Research Occasional Paper, Chartered Association of Certified Accountants, 1992.
- EPSTEIN, Marc J. i BIRCHARD, Bill. *Counting what Counts. Turning Corporate Accountability to Competitive Advantage*. Massachusetts: Perseus Books, 1999.
- ESTES, R.W. *Corporate Social Accounting*. Nova York: Wiley, 1976.
- FREDERICK, W.C.; DAVIS, K.; POST, J.E. *Business and Society. Corporate Strategy, Public Policy, Ethics*. Nova York: McGraw-Hill, 1988.
- FRIEDMAN, Milton. *Capitalism and Freedom*. Chicago: Edicions de la Universitat de Chicago. 1962.
- GALLIZO LARRAZ, José Luis. *El valor añadido en la información contable de la empresa: análisis y aplicaciones*. Madrid: ICAC, 1990.
- GARCÍA ECHEVARÍA, Santiago. *Responsabilidad social y balance social de la empresa*. Madrid: Editorial MAPFRE, 1982.
- GARCÍA GARCÍA, Moisés. *Contabilidad Social. Del sistema de la circulación económica a los modelos de cuentas nacionales*. Madrid: Ed. Instituto de Planificación Contable, 1980.
- GARCÍA SÁNCHEZ, Salvador i DOLAN, Shimon L. *La dirección por valores (DpV). El cambio más allá de la dirección por objetivos*. Madrid: McGraw-Hill, 1997.
- GIBSON, Rowan. *Preparando el futuro. Negocios, principios, competencia, control y complejidad, liderazgo, mercados y el mundo*. 2a edició. Barcelona: Ediciones Gestión 2000, 1997.
- GIL ESTALLO, María de los Ángeles. *Dirigir y organizar en la sociedad de la información*. Madrid: Ediciones Pirámide, 1999. (Col·lecció *Economía y empresa*).
- GONELLA, Claudia, PILLING, Alison i ZADEK, Simon. *Making Values Count: Contemporary Experience in Social and Ethical Accounting, Auditing and Reporting*. Londres: Certified Accountants Educational Trust, 1998.
- GRAY, Rob; BEBBINGTON, Jan i WALTERS, Diane. *Accounting for the Environment*. Londres: Paul Chapman Publishing Ltd, 1993.
- GRAY, Rob; OWEN, Dave i ADAMS, Carol. *Accounting & Accountability. Changes and challenges in corporate social and environmental reporting*. Hertfordshire: Prentice Hall, 1996.
- GUBA, Egon G. i LINCOLN, Yvonna S. *Fourth Generation Evaluation*. Newbury Park, CA: Sage Publications, 1989.
- HANDY, Charles. *Más allá de la certidumbre*. Barcelona: Ed. Apóstrofe, 1997.
- HANDY, Charles. *El espíritu hambriento. Más allá del capitalismo: En busca de propósito en el mundo moderno*. Barcelona: Ed. Apóstrofe, 1998. (Col·lecció *Clásicos del Management*).
- HODGE, B.J. i ANTHONY, William P. *Organization Theory*. 3a edició. Boston: Allyn and Bacon, Inc., 1988.

HOPE, Tony i HOPE, Jeremy. *Transformar la cuenta de resultados. Gestión de la última línea con cifras reales*. Bilbao: Ed. Deusto, 1996.

HOPWOOD, Anthony G. i MILLER, Peter (editors). *Accounting as social and institutional practice*. Cambridge(UK) Cambridge University Press, 1994. (Col·lecció *Cambridge Studies in Management*).

HUETE, Luis María i DEBAIG, Michel. *Hacia un nuevo paradigma de gestión. Por qué algunas empresas rompen sus mercados y se convierten en formidables competidores*. Madrid: McGraw-Hill, 1995.

HUMBLE, John. *La responsabilidad social de la empresa*. Madrid: Cuadernos Universidad-Empresa, núm. 5. Fundación Universidad-Empresa, 1975.

HUNGLER, J. David i WHEELLEN, Thomas L. *Strategic Management*. 4a edició. Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company, 1993.

INFORME DE LA COMISIÓN ESPECIAL PARA EL ESTUDIO DE UN CÓDIGO ÉTICO DE LOS CONSEJOS ADMINISTRATIVOS DE LAS SOCIEDADES. (1998) A: *Boletín Oficial del Instituto de Contabilidad y Auditoría de Cuentas*, març, núm. 33, pàg. 109-139.

JONES, T. Colwyn. *Accounting and the enterprise. A social analysis*. Londres: Routledge, 1995.

JORNADAS DE ESTUDIO SOBRE ECONOMÍA Y SOCIEDAD. *El balance social de la empresa y las instituciones financieras*. Madrid: Banco de Bilbao, 1982.

JURAN, Joseph M. *Quality control handbook*. 2a edició. Nova York: McGraw-Hill, 1962.

KANTER, Rosabeth Moss. *Las nuevas fronteras del management*. Barcelona: Paidós, 1999. (Col·lecció Paidós Empresa).

KAPLAN, Robert S. i ATKINSON, Anthony A. *Advanced Management Accounting*. 3a edició. Nova Jersey: Prentice Hall International, Inc., 1998.

KAPLAN, Robert S. i NORTON, David P. *El cuadro de mando integral. The Balanced Scorecard*. Barcelona: Ediciones Gestión 2000, 1997.

KAST, Freemont E. i ROSENZWEIG, James E. *Administración en las organizaciones. Enfoque de sistemas y de contingencias*. 4a edició. Mèxic: McGraw-Hill, 1988.

LOZANO, Josep M. *Ètica i empresa*. Barcelona: Edicions Proa, 1997. (Col·lecció Temes Contemporanis, 9).

LUSSATO, Brunúm. *Introducción crítica a los sistemas de organización*. Madrid: Editorial Tecniban, 1976

MARQUÈS, Edmond. *La comptabilité des ressources humaines*. Suresnes: Éditions Hommes et Techniques, 1974.

MARQUÈS, Edmond. *Le bilan social: l'homme, l'entreprise, la cité*. París: Ed. Dalloz, 1978. (Col·lecció *Hommes et entreprise*)

MATHEWS, M.R. *Socially Responsible Accounting*. Londres: Chapman & Hall, 1993.

MATTESSICH, Richard. *Critique of Accounting. Examination of the foundations and normative structure of an applied discipline*. Westport: Quorum Books, 1995.

- MILLER, James G. *Living Systems*. Nova York: McGraw-Hill Book Company, 1978.
- MUÑOZ COLOMINA, Clara Isabel. *Aportaciones contables a los nuevos objetivos y enfoques socioeconómicos de la empresa*. Madrid: Ed. Instituto de Planificación Contable, 1987.
- ORTIGUEIRA BOUZADA, Manuel. "Contabilidad de recursos humanos". A: *Estudios monográficos de Contabilidad y de Economía de la Empresa (obra colectiva)*. Madrid: Ediciones ICE, 1980, pàg. 527-560.
- PARRA LUNA, Francisco. *El balance social de la empresa como instrumento de gestión. La técnica BASOIG*. Madrid: Ediciones Deusto, 1989.
- POWER, Michael. *The Audit Explosion*. Londres: Demos. Paper núm. 7, 1994.
- PRATLEY, Peter. *The Essence of Business Ethics*. Londres: Prentice Hall, 1995.
- PRENTICE, D. D. i HOLLAND, P.R.J. (editors). *Contemporary Issues in Corporate Governance*. Oxford: Clarendon Press Oxford Allen & Overy, 1993.
- ROBBINS, Stephen P. *Management. Concepts and Applications*. 2a edició. Nova Jersey: Prentice Hall, 1988.
- RODDICK, Anita. *Cuerpo y Alma*. Barcelona: Ediciones B, 1992.
- RODDICK, Anita. *Business as Unusual*. Londres: Thorsons, 2000.
- ROYAL SOCIETY FOR THE ENCOURAGEMENT OF ARTS MANUFACTURE & COMMERCE (RSA). *Tomorrow's Company: The Role of Business in a Changing World*. Londres: Ed RSA, 1996.
- SALAS FUMÁS, Vicente. *El gobierno de la empresa*. Barcelona: Centre d'economia industrial, 1999.
- SALAS PUIG, Josep Maria. *Balanç social. Possibilitats i experiències. Anàlisi de la normativa legal francesa.—Tesi Doctoral—* Barcelona: Facultat de Ciències Econòmiques i Empresariales (UB), 1980.
- SÉRIEYX, Hervé. *El bing bang de las organizaciones*. Barcelona: Ediciones B, 1994.
- SERRA RAMONEDA, Antoni. *L'empresa: fonaments econòmics*. Bellaterra: Ed. Servei de Publicacions de la UAB, 1989.
- SOLOMON, Robert C. *Ethics and Excellence. Cooperation and Integrity in Business*. Nova York: Oxford University Press, 1993.
- STONER, James A. F. et al. *Administración*. Mèxic: Prentice Hall, 1996.
- THE ACCOUNTING STANDARDS STEERING COMMITTEE. *The Corporate Report*. Londres: The Institute of Chartered Accountants, 1980.
- TUA PEREDA, Jorge. *Principios y normas de Contabilidad. Historia, metodología y entorno de la regulación contable*. Madrid: Ed. Instituto de Planificación Contable, 1983.
- TULEJA, Tad. *Más allá de la cuenta de resultados. Cómo los líderes empresariales están convirtiendo la ética en beneficios*. Barcelona: Plaza & Janés Editores, 1987.

US DEPARTMENT OF COMMERCE (1979). *Corporate Social Reporting in the United States and Western Europe: Report of the Task Force on Corporate Social Performance*. Washington, DC.

VALLVERDÚ CALAFELL, Josep. "Externalidades positivas de la empresa y el principio de correlación de ingresos y gastos. Una reflexión acerca de la posible responsabilidad contable en el comportamiento de determinados agentes económicos". A: *V Congreso de la Asociación Española de Contabilidad y Administración de Empresas*. Madrid: Ed. AECA, 1989, pàg. 849-857.

VAN GIGCH, John P. *Applied General Systems Theory*. 2a edició. Nova York: Harper & Row, Publishers, 1978.

VERDÚ SANTURDE, Antonio. *Contenido y Manifestaciones de la Cultura Empresarial*. Barcelona: Edita Escola Universitària d'Estudis Empresarials (UB), 1996. (Col·lecció *Management & Empresa*).

VLAEMMINCK, Joseph H. *Historia y doctrinas de la Contabilidad*. Madrid: Editorial EJES, 1961.

VON BERTALANFFY, Ludwig. *General System Theory*. Nova York: George Braziller, 1968.

WHEELER, David i SILLANPÄÄ, Maria. *The Stakeholder Corporation. The Body Shop blueprint for maximizing stakeholder value*. Londres: Pitman Publishing, 1997.

ZADEK, Simon, PRUZAN, Peter i EVANS, Richard. *Building Corporate AccountAbility. Emerging Practices in Social and Ethical Accounting, Auditing and Reporting*. Londres: Earthscan Publications Ltd., 1997.

□ ARTICLES DE REVISTES

ACKOFF, Rusell L. (1971) "Towards a System of Systems Concepts". A: *Management Science*, juliol, pàg. 661-671.

ARIZKUREN, Amaia (1997) "El Balance Social como método de medición de la responsabilidad social de la empresa". A: *Estudios Empresariales*, núm. 95, pàg. 4-9.

ATKINSON, Anthony A.; WATERHOUSE, John H. i WELLS, Robert B. (1997) "A Stakeholder Approach to Strategic Performance Measurement". A: *Sloan Management Review*, vol. 38, primavera, núm. 3, pàg. 25-37.

BAREL, Yvan. (1998) "Pour une refonte de bilan social français en tant qu'outil d'information". A: *Gestion 2000*, vol. 14, núm. 4, juliol-agost, pàg. 35-50.

BEHLING, Orlando. (1980) "The Case for the Natural Science Model for Research in Organizational Behavior and Organizational Theory". A: *The Academy of Management Review*, vol. 5, núm. 4, pàg. 484-95.

BELKAOUI, A. i KARPIK, P.G. (1989) "Determinants of the corporate decision to disclose social information". A: *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, vol. 2 núm. 1, pàg. 36-51.

-
- BENSTON, G.J. (1982) "Accounting and corporate accountability". A: *Accounting, Organizations and Society*, vol. 7, núm. 2, pàg. 87-105.
- BENSTON, G.J. (1982), "An analysis of the role of accounting standards for enhancing corporate governance and social responsibility". A: *Journal of Accounting and Public Policy*, vol. 1, núm. 1, pàg. 5-17.
- BENSTON, G.J. (1984) "Rejoinder to 'Accounting and corporate accountability: an extended comment'". A: *Accounting, Organizations and Society*, vol. 9 núm. 3/4, pàg. 417-9.
- BOULDING, Kenneth E. (1956) "General Systems Theory: The Skeleton of Science". A: *Management Science*, abril, pàg. 197-208.
- BURRITT, R.L. i LEHMAN, G. (1995) "The body shop wind farm: an analysis of accountability and ethics". A: *British Accounting Review*, vol. 27, núm. 3, pàg. 167-186.
- CAPRON, M. i LESEUL, G. (1997) "Pour un bilan sociétal des entreprises". A: *Revue internationale de l'économie sociale*, 4t trimestre, núm. 266, pàg. 28-41.
- CEA GARCÍA, J.L. (1980) "La Teoría del Balance Social". A: *Cuadernos Universitarios de Planificación Empresarial*, Universidad Autónoma de Madrid, vol. VI, núm. 3, pàg. 355-379.
- CHUA, W.F. (1986) "Radical developments in accounting thought". A: *The Accounting Review*, vol. 61, núm 4, pàg. 601-632.
- CLAVER CORTES, Enrique i GÓMEZ GRAS, José M^a. (1987) "El balance social en la empresa". A: *Actualidad Financiera*, setmana del 4 al 10 de maig, núm. 19, pàg. 953-970.
- COOPER, D.J. i SHERER, M.J. (1984) "The value of corporate accounting reports: arguments for a political economy of accounting". A: *Accounting, Organizations and Society*, vol. 9, núm. 3/4, pàg. 207-232.
- COOPER, D.J. i SHERER, M.J. (1984) "The value of corporate accounting reports: arguments for a political economy of accounting". A: *Accounting, Organizations and Society*, vol. 9, núm. 3/4, pàg. 207-32.
- COOPER, D.J. i SHERER, M.J. (1984) "The Value of Corporate Accounting Reports: Arguments for a Political Economy of Accounting". A: *Accounting, Organizations and Society*, núm de juny.
- DRUCKER, Peter F. (1965) "Is business letting young people down?". A: *Harvard Business Review*, nov/des.
- EVANS, R. (1991) "Business ethics and changes in society". A: *Journal of Business Ethics*, vol. 10, pàg. 871-976.
- FREDERICK, W.C. (1986) "Towards CSR₃: Why Etical Analysis is Indispensable and Unavoidable in Corporate Affairs". A: *California Management Review*, vol. 28, pàg. 126-141.
- FREEMAN, R.E. i REED, D. (1983) "Stockholders and Stakeholders: A New Perspective on Corporate Governance". A: *California Management Review*, vol. 25, núm. 3.
- FRIEDMAN, M. (1970) (reimprès de 1962). "The Social Responsibility of Business Is to Increase its Profits". A: *New York Times Magazine*, 13 de setembre.

GALLHOFER, S. i HASLAM, J. (1993) "Approaching corporate accountability: fragments from the past". A: *Accounting and Business Research*, vol. 23, núm. 91a, pàg. 320-30.

GELLERMAN, Saul W. (1986) "Why 'Good' Managers Make Bad Ethical Choices". A: *Harvard Business Review*, juliol-agost, pàg. 89.

GIL ESTALLO, María de los Ángeles. (1987) "Del concepto de administración y su historia". A: *Revista de Treball Social*, juny, núm. 106, pàg. 23-36.

GRAY, R.H., OWEN, D.L. i MAUNDERS, K.T. (1988) "Corporate social reporting: emerging trends in accountability and the social contract". A: *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, vol. 1, núm. 1, pàg. 6-20.

GRAY, R.H., OWEN, D.L. i MAUNDERS, K.T. (1991) "Accountability, corporate social reporting and the external social audits". A: *Advances in Public Interest Accounting*, núm. 4, pàg. 1-21.

GRAY, Rob. (2000) "Current developments and trends in social and environmental auditing, reporting & attestation: A Personal Perspective". A: *Discussion Papers*. The Centre for Social and Environmental Accounting Research, pàg. 1-17.

HALL, A.D. i FAGEN, R.E. (1956) "Definition of System". A: *General Systems: Yearbook for the Society for the Advancement of General Systems Theory*, vol. 1, pàg. 18-28.

HEARD, James E. i BOLCE, William J. (1981) "The political significance or corporate social reporting in the United States of America". A: *Accounting, Organizations and Society*, vol. 6, núm. 3, pàg. 247-254.

HENDERSON, H. (1991) "New markets, new commons, new ethics: a guest essay". A: *Accounting Auditing and Accountability Journal*, vol. 4 núm. 3, pàg. 72-80.

HERNÁNDEZ GARCÍA, M^a del Carmen. (1999) "Respuesta del sistema informativo contable a la responsabilidad social de la empresa: Especial referencia a España". A: *Técnica Contable*, maig, pàg. 375-394.

HORNGREN, C.T. (1975) "Management accounting: where are we?" A: *Management Accounting and Control*, Universitat de Wisconsin-Madison.

LARRINAGA GONZÁLEZ, Carlos. (1999) "Perspectivas alternativas de investigación en contabilidad: una revisión". A: *Revista de Contabilidad*, gener-juny, vol. 2, núm. 3, pàg. 103-131.

LAUGHLIN, R.C. i PUXTY, A.G. (1986) "The social conditioning and socially conditioned nature of accounting: a review and analysis through Tinker's Paper Prophets". A: *The British Accounting Review*, vol. 18, núm. 1, pàg. 17-42.

LEHMAN, C.R. (1987) "Accounting ethics: surviving survival of the fittest". A: *Advances in Public Interest Accounting*, vol. 2.

MARTÍNEZ RAMOS, Miguel i ALCARRIA JAIME, José J. (2001) "Análisis del tratamiento del factor humano en la información contable. La opinión de los profesionales". A: *Técnica Contable*, gener, núm. 625, pàg. 67-82.

MATTESSICH, Richard. (1998) "Acerca de lo que he intentado hacer en mi labor de investigación, dónde puede que haya acertado y dónde he fracasado". A: *Revista de Contabilidad*, juliol-diciembre, vol. 1, núm. 2, pàg. 113-128.

- MEYER, J.W. (1986) "Social environments and organizational accounting", A: *Accounting, Organizations and Society*, vol. 11, núm. 4-5, pàg. 345-56.
- MONEVA ABADIA, José M. (1996) "Información financiera medioambiental: su regulación internacional". A: *Partida Doble*, abril, núm. 66, pàg. 46-51.
- MONEVA ABADIA, José M. i LLENA MACARULLA, Fernando (1996) "Análisis de la información sobre responsabilidad social en las empresas industriales que cotizan en Bolsa". A: *Revista española de financiación y contabilidad*, abril-juny, vol. XXV, núm. 87, pàg. 361-401.
- MONTESINOS JULVE, V. (1978) "Formación histórica, corrientes doctrinales y programas de investigación de la Contabilidad". A: *Técnica Contable*, vol. XXX.
- OWEN, David L.; SWIFT, Tracey A.; HUMPHREY, Christopher i BOWERMAN, Mary. (2000) "The new social audits: accountability, managerial capture or the agenda of social champions?". A: *The European Accounting Review*, vol. 9, núm. 1, pàg. 81-98.
- PARKER, L.D. (1986) "Polemical themes in social accounting: a scenario for standard setting". A: *Advances in Public Interest Accounting*, vol. 1, pàg. 67-93.
- PARKER, L.D. (1991) "External social accounting: adventures in a maleficent world". A: *Advances in Public Interest Accounting*, vol. 3, pàg. 23-35.
- PRESTON, Lee E. (1981) "Research on corporate social reporting: directions for development". A: *Accounting, Organizations and Society*, vol. 6, núm. 3, pàg. 255-262.
- PUXTY, A.G. (1986) "Social accounting as immanent legitimation: a critique of a technist ideology". A: *Advances in Public Interest Accounting*, vol. 1, pàg. 95-112.
- RAMANATHAN, Kavasseri V. (1976) "Towards A Theory of Corporate Social Accounting". A: *The Accounting Review*, juliol, vol. LI, núm. 3, pàg. 516-528.
- ROBERTS, J. (1991) "The possibilities of accountability". A: *Accounting, Organizations and Society*, vol. 16, núm. 4, pàg. 355-70.
- ROBERTS, J. i SCAPENS, R. (1985) "Accounting systems and systems of accountability". A: *Accounting, Organizations and Society*, vol. 10, núm. 4, pàg. 443-456.
- ROBERTS, J. i SCAPENS, R. (1985) "Accounting systems and systems of accountability". A: *Accounting, Organizations and Society*, vol. 10, núm. 4, pàg. 443-56.
- ROBERTS, R.W. (1992) "Determinants of corporate social responsibility disclosure". A: *Accounting, Organizations and Society*, vol. 17, núm. 6, pàg. 595-612.
- ROSANAS MARTÍ, Josep Maria. (1999) "Instrumentos de gestión, organizaciones humanas y eficacia: el caso del cuadro de mando". A: *Boletín AECA*, abril-juliol, núm 49, pàg. 19-21.
- SCHREUDER, H. i RAMANATHAN, K.V. (1984) "Accounting and corporate accountability: an extended comment". A: *Accounting, Organizations and Society*, vol. 9, núm. 3-4, pàg. 409-15.
- SIKKA, P.; WILLMOTT, H. i PUXTY, T. (1995) "The mountains are still there: accounting academics and the bearings of intellectuals". A: *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, vol. 8, núm. 3, pàg. 113-140.

SOCÍAS SALVÁ, Antonio. (2000) “La filosofía de la ciencia y la contabilidad: una interpretación alternativa de los paradigmas de Kuhn”. A: *Técnica Contable*, noviembre, núm. 623, pàg. 785-800.

TINKER, A.M.; LEHMAN, C. i NEIMARK, M. (1991) “Falling down the hole in the middle of the road: political quietism in corporate social reporting”. A: *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, vol. 4, núm. 2, pàg. 28-54.

TROTMAN, K.T. i BRADLEY, G.W. (1981) “Associations between social responsibility disclosure and characteristics of companies”. A: *Accounting, Organizations and Society*, vol. 6, núm. 4, pàg. 355-62.

VAQUERO LAFUENTE, María E. (1997) “Aproximación a la teoría de la responsabilidad social de la empresa”. A: *Técnica Económica*, juliol, any LXIII, núm. 59, pàg. 30-34.

WARTICK, S.L. i COCHRAN, P.L. (1985) “The evolution of the corporate social performance model”. A: *Academy of Management Review*, vol. 10, núm. 4, pàg. 758-69.

WIEGNER, Kathleen K. (1985) "A Cause on Every Carton". A: *Forbes*, 18 de novembre.

WISEMAN, J.W. (1982) “An evaluation of environmental disclosures made in corporate annual reports”. A: *Accounting, Organizations and Society*, vol. 7, núm. 1, pàg. 53-63.

WOODWARD, David G. (1999). *A stakeholder approach to Corporate Social Reporting analysis*. Ponència presentada al 22è. Congrés Anual de l'*European Accounting Association*. Burdeus.

□ ADRECES D'INTERNET

Finalment hem decidit incloure una relació de les principals fonts d'informació d'Internet que han estat útils i significatives per a la nostra investigació.

D'una banda ho fem per deixar constància d'una eina que ha estat fonamental per al desenvolupament del nostre treball, i sense la qual la nostra feina hagués estat molt més dificultosa i àrdua, sobretot si tenim present que el tema en si comporta que certa informació arribi abans a les pàgines d'Internet que no pas als canals clàssics de comunicació.

D'altra banda som conscients de la necessària contrastació de tot el que es pot arribar a trobar a la xarxa de xarxes, sobretot quan es treballa amb un actiu tan sensible i volàtil com la reputació de les organitzacions, que pot ser enlairada o ensorrada per terra a través d'un mitjà tan ràpid, i lamentablement en certes ocasions molt poc contrastat.

També volem deixar constància que tots aquests enllaços hem constatat que es troben operatius a juliol de 2001.

AccountAbility: <http://www.accountability.org.uk/>

Building Stakeholder Relations: <http://www.stakeholder.dk/>

Business for Social Responsibility: <http://www.bsr.org/>

Centre for Social and Environmental Accounting and Research:
<http://www.gla.ac.uk/departments/accounting/csear/>

Coalition for Environmentally Responsible Economies (CERES):
<http://www.ceres.org/index.html>

Corporate Citizenship Unit: <http://users.wbs.warwick.ac.uk/ccu/>

Corporate Governance: <http://www.corpgov.net/>

Council on Economic Priorities Accreditation Agency (CEPAA): <http://www.cepaa.org/>

Ethical Investment Research Service: <http://www.eiris.u-net.com/>

The Global Compact: <http://www.unglobalcompact.org/>

New Economics Foundation: <http://www.neweconomics.org/Default.asp>

Prince of Wales - Business Leaders' Forum:
http://www.princeofwales.gov.uk/trusts/bus_forum.html

Public Citizen: <http://www.citizen.org/>

Social and Ethical Reporting Clearinghouse: <http://cei.sund.ac.uk/ethsocial/index.htm>

Social Venture Network Members: <http://www.svn.org/index.cfm>

BIBLIOGRAFIA

SustainAbility: <http://www.sustainability.co.uk/sustainability.htm>

Sweatshop Watch: <http://www.sweatshopwatch.org/>

The Body Shop: <http://www.uk.the-body-shop.com/>

Traidcraft: <http://www.traidcraft.co.uk/>

VanCity Site: <http://www.vancity.com/>

Web Resources-Responsibility: [http://tigger.stthomas.edu/mccr/WEB Res.HTM](http://tigger.stthomas.edu/mccr/WEB_Res.HTM)